

دوخی کچانی نه نفالکراوی فرۆشراو خویندنه وهیه کی "سۆسیۆ- پۆلیتیک" انه

یه کییک له هه زاران دهروازهی نه نفال:

که بابه تییک سه بارهت به نه نفال به زمانیکی تر و بو خه ئکانی تر جگه له کورد بنووسری؛ رهنگه پینویست به وه بکات له پینشه کییه کی دوورودرێژدا پیناسه ی نه نفال بکریته، کات و شوینی روودانی، چۆنیته و چه ندیته قوربانیه کانی و کاریگه ری سیاسی، کۆمه لایه تی، نابوووری و کلتوووری کاره ساته که روون بکریته وه. به لام که بابه ته که به کوردیه و بو خه ئکانیکه که نه نفال به شیکی به رفراوان و قوولی له یاده وهربیان داگیرکردوه، ته نها وشه که به سه بو نه وهی له مه به ستت تیبنگه ن. نه وهی گرنگه له م دهروازه یه دا ناماژهی پیبکریته میتودی خویندنه وهی چمکیکی هیمانامیزی نه نفال که په یوه سته به ژنی کورده وه، له ریگه ی خویندنه وهیه کی (سۆسیۆ- پۆلیتیک) انه بو دیارده که و شیکردنه وهی هیل و ناماژه کانی نه و دیارده یه .

دوای رووخاندنی رژیی به عس و دۆزینه وهی هه زاران به نگه له سه ر جوړی نه شکه نهجه کانی زیندان، نه خشه ی په لاماره کانی نه نفال و هتد، له ناو نه وانه دا به نگه یه ک که وته دهستی کورد و له و به نگه یه دا ناوی هه ژده کچی کوردی نه نفالکراوی تیندایه که له نیوان ته مه نی 14 تا 25 سائیدا بوون و له لایه ن دهزگای به دناوی ئیستیخباراتی به عسه وه فرۆشراون یان پینشکه ش کراون به ده و ته تی میسر بو مه به ستی به کارهینانیان له سه ماگه کانی شه ودا (مه لهاکان).

به نگه نامه که ژماره/ 1601 ی دراوه تی و له میژووی/ 10-12-1989 نووسراوه و له لایه ن به ریوه به ریته موخابه راتی شاری که رکوکه وه بو به ریوه به ریته موخابه راتی گشتی ئیردراوه .

نه گه رچی نه و به نگه نامه یه ده توانیت هیما بیته بو دهیان گرووپ کچی تر که له شالوده کانی نه نفالدا ره شبگیرکران، فرۆشراویتن یان پینشکه شکراویتن به ولاتانی که دناوی عه ره بی و ولاتانی تر، که نه مانه به تیویری دهوترین به لام مه خابن جگه له م به نگه یه تا نه مرۆ به نگه یه کی ترمان به دهسته وه نییه . به لام ده توانین ته نها نه و به نگه یه و نه م گروپه کیژهی که ناویان له به نگه نامه ی فرۆشتندا هاتوه بکه ین به بنه مای لیکدانه وه و شیکردنه وه کانه مان و دوخی کورد به گشتی و نه نفالکراوه کانه به تاییه تی و ژنانی کورد به تاییه تیتر له میانهی کۆده کانی نه م به نگه نامه یه وه بخوینینه وه .

سووره تی نه نفال، وه ک تیویری که بو به کۆیله کردن:

به کارهینانی سووره تی نه نفال وه ک ژیرنووسی تیویری که تر که به عس بو به کۆیله کردنی مرۆقی کورد به کاری هینا، له وه وه سه رچاوه ده گریته که سووره تی نه نفال تیویری که روونه بو "سزا" و "پاداشت" و ده کری نه ک هه ر به عس به نگه هه ر رژییمیکی تری دیکتاتور بو سه رکوتکردنی گروپه به رهه ئستکاره کانه به کاری ببه ن و به هۆی نه و تیویری وه په وایه تی به و تاوانانه بدهن که به رامبه ر به کۆمه لانی خه ئک نه نجای ده دن. سووره تی نه نفال نزیکه ی "هه زاره یه ک" و "چوار سه ده" پینش نه مرۆ هاتوه ته ناراه و بو گروپی سزاده ر که له پیناوی به کۆیله کردنی کۆمه نگه و گروپی سزادراو پراکتیزه ی کردوه. نه نفال سووره تی هه شته می قورنانه، که له 75 نایه ت پینک هاتوه. نه م نایه تانه له شاری مه دینه ی عه ره بستانی سعودی، له مانگی په مه زانی سالی دووه می کۆچی نووسراوه و ناوه پۆکه که ی بریتیه له چۆنیته گرتن، کوشتن، به کۆیله کردن و تالانکردنی سه رو سامانی کافران. (کافران بریتی بوون له هه موو ناموسوئمانیک).

له پرۆسه ی نه نفالکردنی کۆمه نگه ی کوردا، به زنجیره یه ک په لاماری بییه روا له سالی 1988 دا له لایه ن رژییمی به عسی عیراقه وه، به ناو و ناوه پۆکی نه م تیویری وه کوردیان کرد به که رهسته ی تاقیکردنه وهی چه کی بیوئوژی و گریمانه کانی سیاسه تی په گه زپه رستی و، دواکۆیله کانی هه زاره ی دووه می زایینی.

وا له سه ره تای هه زاره ی سییه مدا، که له به شیکی دنیا پرۆسه ی گه شه کردن به خیریای موشه ک تیده په پئ و شوړشی زانیاری دنیا ده گریته وه، له عیراقی پاشماوه ی سه ددامدا به نگه ی مانه وهی هۆناعی کۆیلایه تی دهرده که ویت و، "ژنانی کورد" نه و کۆیله بیسه روشینانه ن که رووی نه ک رژییمی داوه شای به عس، به ئکه رووی میسر و زور ولاتی تری عه ره بی (که پۆژی به نگه مان له سه ر نه وانیش ده ست ده که ویت)، که کچانی کوردی نه نفالکراویان کریوه، یان وه ک دیاری وهریان وهریان گرتوون، ره ش ده کات.

لیره دا وشه ی "فرۆشتن" ته نهها ناماژه یه که به دۆخی کۆیله بوونی کورد به گشتی و ژنی کورد به تاییه تی، چونکه پژی می به عس پیوستی به وه نه بووه له بری نه وانه پاره وه برگریت و فرۆشتنی کۆیله ی کورد وه ک سه رچاوه یه کی داها ت بیبوژنیته وه . چونکه خودی سامانی سروشتی کوردستان و نهوت به تاییه تی، که هه ر له پۆژی دروستبوونی دهو له تی ژۆره ملی عیراقه وه دهستی به سه ردا گیراوه دهو له تی عیراقی کردوو به یه کی که له دهو له ته دهو له مه نده کانی ناوچه که ، به لام نه و نابوو یه له خزمه تی هاو لاتی دا به کار نه براوه و ته نهها له خزمه تی داموده زگای سه رکونکه ر به گشتی و دژی کورد به تاییه تی به کار براوه .

به لگه نامه ی فرۆشتنی ژنان و کچانی کوردی نه نفالکراو لیره دا ناکرێ ته نهها وه ک کۆنتراکتیکی بازرگانی کۆیله بیژمیرین، نه گه رچی یه کی که له ناماژه کانی نه و به لگه نامه یه ش کۆیله فرۆشییه ، به لکه له و په قتا ره ی به عسا کۆمه لیک دۆخی هینا نامیز هه ن که ده توانریت وه ک کۆدیک یان کۆمه له کۆدیک بۆ لیکدا نه وه ی هینا کمان له به ر پۆشایی پیوه ره کانی کۆمه لاسی سیاسه تا به کار بهینین . که من لیره دا له م خالانه دا کۆیان ده که مه وه :

یه که م: فرۆشتن یان پیشکه شکردن وه ک کۆدیک بۆ به تالکردنه وه ی مرۆفی کورد له سیفه ته مرۆفانه که ی و کردنی به "شت" و "کالا" ، که ده کریت نه و شتانه له نا لوگۆریکی بازرگانیدا بگۆدرینه وه به "بوول و پاره" . یان وه ک دیاری پیشکه ش بکرین به دۆستانی نریک .

دوو م: "کچ و ژن" که له کلتوری باوکسالاریدا کۆدی شه ره ی پیاویان پیدراوه و شه ره فیش تا راده ی زنده رۆیییه کی کوشنده بایه خی ره وشتی بۆ داتا شراوه و ، کراوه به کلینیکی ترسناک بۆ ده رگا کانی ده روونی مرۆفی نه ریتی له و کۆمه لگایانه دا ، له م دۆخی فرۆشتنه ی کچانی کوردی نه نفالکراو کۆدیکه به عس وه ک چه کیکی ده روونی بۆ زه بره وشاندن له ده روونی نیرینه ی کورد به کاری ده بات و وه ک هینا ی هه لوه شان وه ی شه ره ف و نامووسی پیشانی ده دا ت .

سییه م: نار دنی کچان و ژنانی نه نفالکراو بۆ سه ماگه و یانه ی شه وان دیسانه وه کۆدیکه په یوه سته به ره وشت "به و مانایه ی کلتوری خیل پیناسه ی کردوو" . شه و کاری ژن له سه ماگه کاندایا جگه له فرۆشتنی شیله ی جه سته ی ژن و بوونی به نامازیکی سیکی بۆ تیرکردنی پیاوانی "نه و سنی سیکی" چیدی که ناگه یه نیت . له م دۆخه دا هه نار دنی "کچان" ی "کورد" بۆ "شه و کاری له سه ماگه کاندایا" کۆدیکه و به عس ویستوو یه تی به م هینا یه به کورد بلیت:

- تۆ نه گه ر مرۆف بیت مرۆیه کی کۆیله یه تی و من خاوه نتم .
- به وه ی که کردوو می به کۆیله ی خۆم و نازاد نیت ، له به ها کانی مرۆف خانیته ده که مه وه و ده تکم به شت و مه کی خۆم ، ده تفرۆشم یان پیشکه شت ده که م به دۆستانم ، نه وه شتی که ته نهها خۆم بریاره رم تیایدا .
- تۆ که نه وه نده په یوه سته به شه ره فه که ته وه ، نه وه تا شه ره فه ی تۆم بۆ شه و کاری له سه ماگه کاندایا نار دووه و شیله ی شه ره فه ی تۆ له و گۆره دایه و هه رکه سی بیه ویت ده توانیت به چه ند جونه یه یکی میسری بیمریت .
- تۆ که شه ره فه تاقه به هایه ک بووه شانزیت پیوه کردوو ، ئیدی ما هی شانزیکردنت به خۆته وه نه ماوه و میژوو ی تۆم له ناو شه رمه زا ریدا خوساندوو ه .

دیاره کلتوری به عس کلتوریکی زۆر تۆخراوه ی خیله کانه و ژن له و کلتوری خیله دا چه کی شه ره فه و به کارهینانیکی کارای هه بووه له کوشتن و ببایه خکردنی یه کتریدا . تۆله و سزادان له به رامبه ر په قتا ریکی ساده ی دژیه یه کدا له کلتوری خیلدا له نۆر مه هه ره باو و سه پاوه کانه . ژن له کلتوری خیلدا وه ک نامازیکی تۆله کردنه وه و دۆرمانیه تی به کار براوه و ، وه ک نامازی ناشتبوو نه وه و دۆستایه تیش دیسان به کار براوه .

بۆ نموونه :

هه ندی جار له سه ر کیشه یه کی ساده ی وه کو "چوونی رانه مه ری یه کی که بۆ ناو خه له و خه رمانی نه ویترا" ، پیاویکی سه ر به "خیلی خه له و خه رمان" ده که لاقه ی ژنیکی له بنه ماله یان "خیلی رانه مه ر" کردوو به هینا ی نه تک کردن و نابروویدن ، به نامانجی ببایه خکردنی له ناو عه شاماتی یه کجۆریبیر که ره وه ی خیله کاندایا . خیلی یه که م فرسه ت له پیاوی نه تککه ر ده هینی و ده یکوژیت . له فرسه تیکی دیدا نه مجاره "خیلی رانه مه ر" ژنیکی سه ر به "خیلی خه له و خه رمان" ده که ن به نامازی تۆله و له فرسه تیکی تریشدا پیاوی نه تککه ری دووه میش به و ده رده ی یه که م ده بریت و خوین له نیواندا ده بیته گه وه ره ترین هه ره شه و دوور نییه تا ریشه کیشکردنی یه کتری درنژه بخایه نیت . دوا ی پرۆسه یه کی درنژ و زنجیره یه ک له نه تک و تۆله و سزای فیزیکی و ده روونی و ره وشتی یه کتری ، له نا کامدا کۆنگره ی هه ردوو خیل بۆ خۆشکردنی خوین و پاککردنه وه ی نه و حسابانه ی نیوانیان ژنگه لیک ی هه ردوو خیل له پیاوکه لیک ی هه ردوو خیل "ماره" ده که ن و کیشه که بۆ پیاوانی خیل کۆتایی دیت . لیره دا نه گه رچی ده سته واژه ی "ماره کردن" ناماژه یه بۆ په وایه تیدان به کرده و پرۆسه ی هاوسه ردا رییه کی ناسایی که به گوزاره نایی نییه که ی پیتی ده گوتریت "زواج شرعی" ، به لام له نیوه رۆکدا جگه له نا لوگۆریکی

كۆيلانە بە ژن لە پیناوی چارەسەرکردنی كیشەى پیاوانى خێلەكان كە "پیاوان" خۇيان دروستیان كردوو، هېچى تر ناگەيە نیت. پەيوەندى سېكسى نىوان نە و ژن و مێردە "شەرى" يەش نە و پەرى ناوارە زومە ندانە و نارەوايە .

بە عس لە فەرمانرەوايى خۇيدا پشتى بە "عە قلى ناعە قلالنى" و "كلتورى نالۆژىكى" خيل دەبەست بۆ پاراستنى پاىەى خۇى و تا توانيشى نەم كلتورى نە بە رژه وەندى دەسە لاتە كەى خۇيدا تۆخ كرده وە . بايە خدان بە پرسى شەرەف و تۆخكردنە وەى نە و پیناسە نالايقەى شەرەف كە لە كلتورى خيلدا لە جەستەى ژندا بە رجهستە دەبیت، هە ولىكى سەرگرتوانەى بە عس بوو كە بىركردنە وەى پیاوانى نە و ولاتەى نە گەشە سەندن خست و ژنانى نە و ولاتەى نە بە هاى مروققانەى خۇى خالى كرده وە و كردنى بە كالای خيل.

رېگەگرتن لە هەموو جۆرىكى گەشە سەندنى فيكرى و كلتورى لە ناو خەلكى عىراقدا بە گشتى لە لايەن بە عس وە نە و ناكامەى لى كە و تە وە كە عىراق كۆمەنگە يەكى ناسايى نە بىت وەك چۆن لە تيۆريە كانى كۆمە ناسيدا پیناسە بۆ كۆمەنگە كراوە، بەلكە برىتى بىت لە كۆمە لى خيلى هەرە پریمیٹيف كە غەریزەكان دەیانزوينى و لە هەموو جۆرە ناكار و بىركردنە وە يەكى عە قلالنى بە دەربىت.

بە عس بە ياسا نەم كلتورى خيلەى پشتتاييم دەكرد تا نە و رادەيەى رەوايەتى بە پیاوانى بنەمالە بدات كە مینبەكانى بنەمالە بكۆژن نەگەر ناكارىكى شەرەفووشينيان نە نجام دا بىت، بۆ نە و كوشتنەش سزايەكى نە و تۆ نادرین كە كارىگەرى نە ژيان و خۆشگوزەرانى داهاتويان بكات. پەيرە و يكردى ياساى "غسل العار" نە و ياسايە بوو بە تەواوى كۆيلە يەتى بۆ ژنى نە و دەفەرە تۆمار كرد.

كورد لە باشورى كوردستاندا كە داگيركراوى دەولتەتى عىراقە؛ زياتر لە هەموو شوينىكى تری ژنر دەسە لاتى بە عسى فەرمانرەوا، لە هەموو جۆرىكى گەشە سەندنى نابورى، كۆمە لايەتى و كلتورى داخرا بوو. كلتورى خيل پەرى پى دەدرا. پیاوانى خيل چە كدار دەكران و دووى سەرەك خيل يان سەرەك عەشیرەتیک دەخران. پيشبركى عەشیرەتگەرى و خيلگەرى بە تايبەت لە سالانى هەشتاكاندا و لە سەردەمى شەرى هەشت سالى عىراق-ئيران دا لە كوردستاندا پەرى پى درا و گەيە ندرایە چلە پۆپە. لە پیاوانى عەشیرەت "فەوجى خەفیفە" و لە سەرانى عەشیرەت "موسە شار" دروست دەكران و دەخرانە دۆخى پيشبركى لە گەل يەكتردا بۆ چە كداركردنى زۆرترين ژمارەى پیاوان لە ناو "فەوجە كانى خەفیفە" دا. نەم دیاردەيە چە ند نامانجىكى بۆ بە عس دە پینكا، كە نەمانەى خوارە وە گرنگترینيان بوون:

1. بە هوى شەرى (عىراق-ئيران) وە ژمارەيەكى زۆر سەربازى كورد لە بەرەكانى شەرەفە ئدەهاتن. بۆ نە وەى رېگە لە وە بگريت نەم سەربازە هە لاتوانە بچنە شاخ و ببن بە پيشمەرگە و لە بەرەى دژى بە عسدا شەرەف بگەن، بىرى دروستكردنى "افواج خفیفە" نەم كیشە يەى بۆ بە عس سووك كرده وە .

2. بۆ نە وەى بىرى عەشیرەتگەرى و كلتورى خيل لە كوردستانيشدا تۆخ كاتە وە و خەلكى كوردستان پا بە ند بكات بە نۆرمە كانى خيل و سەرەك خيلە وە . بە داهينانى نە و فەوجانە و پا بە داركردنى سەرانى خيل بە ناوى "موسە شار" وە، بۆ بە عس قەدبەرتين رېگای گەيشتن بوو بە و پلانە سياسى و كۆمە لايە تيبانەى كە بۆ كۆنترۆلكردنى خەلكى كوردستان كيشابوونى.

3. لە بىرى عەشیرەتگەرى و خيلگەرىدا بىركردنە وە نە بە هاى رەوشتدا، رەوشتيش لە بە هاى شەرەفدا چر دەكریتە وە . شەرەفیش برىتیبە لە سېكس و نۆرگانى سېكسى ژنە كانى خيل و بنەمالە . بە عس بە پەردان بە كلتورى خيل و بە هاى شەرەفى خيل، بە تايبەت لە كوردستاندا سوودى زۆرى پى دەگەيشت و بە و كليلە دەيتوانى زۆرتين دەرگای بە رەه ئستىكردى كورد دژى داگيركراوى كوردستان و ژنر دەستە يى نە تە وە كەى قوغل بدات. چونكە نە وەى بە پلە يە كەم دیت لە كلتورى خيلدا پاراستنى داوينى ژن و كچانى بنەمالە يە . شەرەفپاريزى لە پلە يە كە ماديە و "سینترال" ه ، و، ولاتپاريزى لە پلە يە كى دوو دەم يان خوارتردايە . لە كلتورى خيلدا هيندەى داوينى ژن و كچە كانى خەتەر لە سەر شەرەفى دروست دەكەن، نيو نە وەندە داگيركراوى خاكە كەى و ژنر دەستى خوى و لاوازی كە سايبە تيبە كەى خەتەرى نە سەر دروست ناكەن . لە كلتورى خيلدا كاتيك پیاو بگە ویتە نيوان دوو نە ئتە رناتیبە وە "شەرەفپاريزى" يان "ولاتپاريزى"، بى سى و دوو كردن يە كە ميان هە ئدە بژيريت و شەرەفپاريزيش بۆ نە و برىتیبە لە چركردنە وەى بىر و هوش و وزە و توانای لە پاراستنى "كۆنترۆلكردن" ی داوينى "نۆرگانى سېكس" ی ژنانى بنەمالە و خيلە كەى . بۆيە تۆخكردنە وەى كلتورى خيل لە كوردستاندا زۆر نامانجى بۆ بە عس دەستە بەر دەكرد و لە هەمووشيان گرنگتر بۆ نە و بى هيزكردنە وەى بە رەه ئستى بە عس يان بزووتنە وەى رزگاربخوازی كورد بوو .

4. كە بىر و هوشى مروقى كوردى وابەستەى شەرەف كرد، ئيدى ئيدانى بىر و هوشى مروقى كورد بە خودى نە و چە كە "چەكى شەرەف" دەبیتە كارىگەرترين چەك بۆ شكاندنى كە سايبەتى و شيواندنى دەروون و رووخاندنى و رە و كەمكردنە وەى وزەى . سەدان نموونەى روون لە ژيانى رۆژانەى ئيمەدا دەبن بە بەنگەى نەم بۆچوونە، كە من ئيرەدا نامازە بە ديارترين نموونە

دهکه م. نه گهر ته ماشای نه و دوکومینتاران به که یکن که نه ته له فیزیۆنه کانی کوردستانه وه له سهر کاره ساتی نه نفال دروستکراون، یان نه و ئینته رقیوانه بخونینه وه له رۆژنامه و گۆناره کاندای له سهر کاره ساتی نه نفال و زهبروزه نگه پیاوه کراوه کانی رژی می به عسن له کوردستاندا، ده بیینی پیاوی کورد به خه مه وه به لام زۆر به خه میکی ناساییه وه باسی ویرانکردنی 4500 دبی کوردستان ده کات، باسی کیمیابارانکردن، گولله بارانکردن، له سینداره دان و ده یان جوړی نه شکله نه جهی تر ده کات که به عس رووبه رووی کوردی کردۆته وه. به لام که ده گاته باسکردنی نه وه ی که به سهر زیلله کانی نه نفال وه "ده ریپی ژنی کورد" هه ئواسراوه، ئیدی شیت و هار ده بیته، ده داته پرمه ی گریان. نه گهر به ناشکراش نه گری، هه ست به کلپه سه ندنی ناخ و ده روونی ده که یته. له کلتوری خیندا به گشتی وایه و نه مه ته نه ا دۆخی پیاوی کورد نییه و په یوه ست نییه به که لی کورده وه، نه مه په یوه سه ته به کلتوری خینله وه. عه قلی پیاوی خینله کی له سهری خۆیدا نییه، به لکه له ناو ده ریپی مینیه کانی بنه ماله دایه. بۆیه "ده ریپی" ی ژن ده بیته کۆدی کۆیله کردنی و، دوژمنانیشی ده توانن به یاریکردن به م کۆده یاری به "هۆشی گشتی" نه وانه وه بکه ن.

5. ژن له کلتوری خیندا به هۆی نه وه وه که کراوه ته کۆدیکی هینده خه ته ر؛ بۆمبایه کی کۆکراو له جه سته یدا دانراوه بۆ ته فروتووناکردنی خۆی و بنه ماله و خینله که ی، ئیدی له که شه سه ندنی ناسایی ده که ویت و خۆیشی بایه خی خۆی ته نه ا له داوینی خۆیدا ده بیینیته. خۆیشی خۆی به بوونه وه ریکی گونا و بینهرک و لاواز ده بیینیته. ژنیکی سهر به و کلتوره زۆر به خه مساردی و به ته واوی باوه ره وه به خۆی ده ئیت (زه عیفه). نه مه نه ک له ناو چینی نه خۆینده وارانێ ژناندا به لکه له و ژنانه شیان ده بیستین که خۆیندنی بالایان ته واو کردوه و له چاو پیاویکی نه خۆینده وادا خۆیان به زه عیف و نه و به به هینز ده بیینن. به م پینیه ش هه ردوو توخمی سهره کی کۆمه لکه "ژن و پیاو" به هۆی به های دردۆنگی شه ره فه وه له که شه سه ندنی ته ندروست ده که ویت و، هۆش و بیریان وابه سته ی به هایه کی دردۆنگانه "وه می" ده کریته و، به ها راسته قینه کانیا ن له بیر ده بریتته وه که بۆ که شه سه ندنی که سایه تییان پینوسته .

دوژمن له دۆخیندا که داگیرکهری ولاته که ش بیت پسپۆری شه ره زای بواری کۆمه لناسی سیاسه ت "سۆسیۆ پۆلیتیکی"، و ده رووناسی سیاسه ت "سایکۆ پۆلیتیکی" ده خاته کار بۆ دۆزینه وه ی ریگایه کی هه ره قه دبر و کاریگه ر بۆ کارکردنه سهر ده روونی دوژمن و به ره له تستکاره کانی. به عس به کۆدی "شه ره فا" کۆمه لکه ی عیراقی به گشتی خه ساند، له دۆخی کوردیشدا نه م کۆده ی هینده کارا خستبووه کار که پله ی یه که می له ته رکیزی بیری مروقی کورد، له جیاتی بیری رزگاری نه ته وه یی پین سپی درابوو.

سالی 1979 هه ر که سه ددام حوسینی دیکتاتور فه رمانه وایی به ده سته وه گرت، به هۆی نه وه ی خۆی قانبووی کلتوری خین بوو، ده یزانی بۆ پاراستنی پایه و سایه ی خۆی چۆن کایه به م کلتوره و کۆده کانییه وه بکات و به رنامه یه کی به ره فراوانی بۆ به خینله کیکردنی کۆمه لکه ی عیراق دروستکرد و که لی کوردیش وه ک که لیک هه میشه به ره له تستکاری رژی مه کانی عیراق به رنامه ی تایبه تی و چری بۆ دانرا بۆ لیدان و لاوازکردن و که مه ننگکردنه وه ی شوڕشه کانی، بۆیه له کوردستانیشدا کلتوری خین بایه خی هه ره زۆری پیدرا.

له سه ره تای سالی هه شتادا به هه زاران خیزانی پینشه رگه و به تایبه ت "دایک و خوشک" انیان به بارمه ته ده گیران و مه رچی نازادکردنیان به ند بوو به خۆبه ده سته وه دانی کور، باوک، براکانیان که پینشه رگه ی یه کینک له حیزبه به ره له تستکاره کان بوون و له ریزی شوڕشی رزگاریخواری کوردستاندا خه باتیان ده کرد. گرتنی خوشک و دایک و هاوسه ر بۆ پینشه رگه چونکه وه ک کۆدی شه ره فی به کار ده برا و هه ره شه ی بۆ سهر شه ره فی دروستده کرد، سه دان پینشه رگه ی ناچاری خۆبه ده سته وه دان ده کرد و له به رامبه ر دوو نه لته رناتیقدا "مانه وه و خه باتکرد بۆ رزگارکردنی ولات" یان "هاتنه وه و خۆبه ده سته وه دان بۆ رزگارکردنی شه ره فا" داده نران و، زۆربه ش نه لته رناتیقی رزگارکردنی شه ره فی هه لده بژارد. بۆ نه م بۆچوونه به لکه و نمونه پینوسته و من له نه زموونی ژیا نی خۆم و ده ورۆبه ره مه وه نه م نمونه ی خواره وه ده هینمه وه :

نموونه یه یه که م: له سالی 1980 دا که من له زیندانیکی شاری به عقوبه دا زیندانییه کی سیاسی بووم، هه ر له و ماوه یه دا به عس ده سته ی به سیاسه تی گرتنی که سوکاری پینشه رگه کرد و له هاوینی نه و سالی دا زیاتر له 200 که سی خه لکی شاری کفری که زۆربه ی هه ره زۆریان بریتی بوون له ژن "که دایک، خوشک و هاوسه ر" ی پینشه رگه بوون (له هه موو شه ره کانی تری کوردستانیشدا نه م سیاسه ته په یه وه ی کرا). زۆربه ی نه و خیزانانه به ته سلیمبوونه وه ی کوربه کانیا ن به رده دران، تیا یاندا هه بوو که هه والی شه هیدبوونی کوربه که یان ده که یشته به عس به رده دران. ژماره یه کی زۆر که میان مانه وه که به بریاری "لینوووردنی گشتی" نازاد کران. له م سیاسه ته دا که به عس په یه وه ی کرد ده توانم بلیم نزیکه ی 80% ی پلانه که ی سهری گرت و به بارمه ته گرتنی خیزانی پینشه رگه "دایک، خوشک، کچ و هاوسه ر"، به شیکێ زۆری پینشه رگه ی ناچاری ته سلیم بوونه وه کرده وه. نه و سیاسه ته ی به عس له وه وه سه رچاوه ی ده گرت که هیمایه ک بوو بۆ

به بارمه گرتنی "شه رەفی پێشمه رگه". که ئەم نۆرمه له کلتووری باوکسالاریدا وایه و له کلتووری هه ره توخکراوه ی خێلیدا که به عس برهوی پێدابوو، زۆر زهق و به رجه سته کرابوووه.

نموونه ی دووه: که به لگه ی ئەم بۆچوونه یه دۆخه که ی (مسته فا چاوه رش) ه که یه کیکه له سه رکرده کانی یه کیتی نیشتمانی کوردستان. له دوا ی رووخاندنی رژیمی دیکتاتۆری به عس و به ده سته وه هاتنی هه ندیک به لگه ، ناشکرا بوونی په یوه ندی نهینی هه ندیک له نه ندامانی سه رکرا دایه تی حیزبه کانی کوردستان به رژیمی به عسه وه ناشکرا کرا و نه و که سانه به "خاوه ن فایل" ناوزه د کران. له ناو نه وانه دا ناوی "مسته فا چاوه رش" هاتبوو، نه ویش بۆ ره تکرده وه ی نه و په یوه ندیبه و هه بوونی فایلکی له و شیوه یه روونکرده وه یه کی سه باره ت به وه له رۆژنامه ی هاو لاتییدا بلاوکرده وه تیایدا دانی به وه دا نابوو که نه و له پیناوی رزگارکردنی هاوسه ره که یدا که له زینداندا بووه لای به عس بۆ نه وه ی فیل له به عس بکات دوو نامه ی بۆیان نووسیوه و تیایدا به ئینی هاوکاریکردنیانی داوه.

من وه کو که سیی خۆم دوا ی خویندنه وه ی نه و دانپیدا نانه ی که مسته فا چاوه رش له رۆژنامه ی هاو لاتییدا بلاوی کردوه وه نه و باوه ره م زیاتر لا جیکیر بوو که ژنی کورد چۆن وه ک چه کی لیدانی پیاوی کورد و رووخاندنی وه ی به کاربراهه . مسته فا چاوه رش تاقه که سینک نه بووه که له به رده م نه و دوو نه لته رناتیقه خه ته ره دا دانراییت، وه ک له سیاسه تی به عس بۆ ده سته مؤکردنی شۆرشگێرانی کورد له رینگه ی به بارمه گرتنی ژنانی بنه ماله که یانه وه به به ره فراوانی له کوردستاندا په یه وه یی ده کرا. من مسته فا چاوه رش له نزیکه وه ناسام و فه تیش روویه روو نه مینوووه، به لام به هۆی به دوا دا چوونی لیکۆله رانه وه بۆ پرسه ی کورد و شۆرش کورد، بۆ پرسه کۆمه لگه و ژن و سیاسه ته کانی به عس له کوردستاندا، تا راده یه کی باش زانیارییم له باره ی ژیان و خه باتی نه و و که سانی تری سه رکرا دایه تی حیزبه کان هه یه . میژووی ژیان و خه باتی نه و و که سانی تری بنه ماله که ی ده کړی گه واهی بن بۆ نه وه ی که مسته فا چاوه رش له و دانپیدا نانه یدا که له رۆژنامه ی هاو لاتییدا بلاوی کردوه وه راستگۆ بیته و جگه له و دوو نامه یه و له پیناوی هاوسه ره که یدا په یوه ندی به به به عسه وه نه کرد بیته و فایله که ی نه و ته نها بریتی بوو بیته له و دوو نامه یه و نه و دوو نامه یه ش بۆ فیلکردن بوو بیته له به عس. به لام خودی نه و دیاره دیه ش نه رگومینتیکی روونه له سه ر نه و تیورییه ی که من سه باره ت هه لێژاردنی نه لته رناتیقی "ولتپاریزی" یان "شه ره فپاریزی" باسم کردوه. مسته فا چاوه رش وه ک هه ر پیاویکی تری کۆمه لگه یه کی نه ریتی په روه رده ی کلتووریکه که تیایدا "شه ره فا" کۆدی ناسنامه ، که سایه تی، شانازی و به ها گرنگه کانی تره . نه و دوو نامه یه بۆ فیلکردن له به عس نووسیبیته و هه یج مه به ستیکی خیا نه تکارانه شی له پشته وه نه بیته، نه وه مان پچ ده لیت که "نه و" هه ر نامازیکی به کارهاتووی به ره وا زانیوووه بۆ ده ربا زکردنی "هاوسه ره که ی" که کۆدی "شه ره فا" ی نه وه له ده ستی دوژمن. نامارزه که ش که له م پرسه دا به کارهاتوووه "ولتپاریزی" یه که بۆ مه به ستی "شه ره فپاریزی" به کاربراهه . له م لیکۆلینه وه یه دا مه به ست نه وه نییه دۆخی مسته فا چاوه رش به تایبه تی و وه ک دۆخیکی تایبه ت به "نه و" باس بکریته، هینده ی نه وه ی وه کو دۆخیکی گشتی و په یوه ست به پرسیکی گه وره و چاره نووسا زه وه باس ده کریته. چونکه نه ک هه ر نه و، کۆمه لگه ی کورد به گشتی گۆشبووی نۆرمه کانی کۆمه لگه ی باوکسالارین و له ناو نه و نۆرمانه شدا "شه ره فا" گرنگترینیان بووه بۆ پیاو. بۆیه ده بینین له م دۆخه تایبه تیبه دا پیاویکی کورد له پله ی سه رکرا دایه تی ریکخراو یکدایه و خاوه نی میژوویه کی دوورودریژی خه بات و تیکۆشانه له ساتیکی وادا که هاوسه ره که ی "که کۆدی شه ره فه که یه تی" ده که ویته بهر مه ترسی شکاندنه وه ئیدی به بن بیرکردنه وه له ناکامه که ی و له وه ی که ره فتهاریکی ناعه قلا نی له و جوړه له داها توودا ره نگه هه موو میژووی تیکۆشانی بخاته ژیر گومانه وه ، نامه بۆ دوژمنه که ی ده نووسیت و (به فیل) به ئینی هاوکاریکردنیان ده دات¹.

¹ له باره ی فایل و روونکرده وه بلاوکرده که ی مسته فا چاوه رش بۆچوونی جیا نووسران و بلاوکرانه وه. بۆچوونه کان هه ندیکیان مه به ستی سیاسیان له پشته وه بوو چ له به رژه وه ندی و چ له دژی مسته فا چاوه رش، هه شبوون له نه نجامی سۆزی په تی بۆ پرسه ی کورد نووسرا بوون. نه وه ی من له م نموونه یه دا ده یخمه روو سه باره ت به دۆخی فایل و نامه کانی ئەم پیاوه، جیاوازه. بۆ نه وه ی پێش به وه بگرم لیکدانه وه ی جیاواز له وه ی که من مه به ستمه بۆ ئەم نموونه یه بکریته، هه ز ده کم نه وه روون بکه مه وه که من وه ک لیکۆله ریک ئەم نموونه یه ته نها وه کو فاکتیک به کار ده هینم بۆ به لگه دارکردنی لیکدانه وه یه کی کۆمه لناسی سیاسه ت و نه و سیاسه تانه ی به عس له کورستاندا په یه وه یان کردوه. ناوه یانی مسته فا چاوه رش له م لیکۆلینه وه یه دا بۆیه به ناشکرا باس کراوه و ناوی خوازاو به کار نه براره "که له نه ریتی لیکۆلینه وه دا باوه"، چونکه خودی نه و مه سه له یه به ناشکرا له رۆژنامه کانا له سه ری نووسرا و مسته فا چاوه رش خۆیشی له م باره یه وه روونکرده وه ی نووسی. نه و روونکرده وه یه بۆ لیکۆلینه وه ی کۆمه لناسی، ده رووناسی و سیاسی وه کو فاکتیک زۆر گرنگه و خودی نه و روونکرده وه یه یه مسته فا چاوه رش، نه گه رچی نه و بۆ به رگریکردن له ناسنامه ی خۆی نووسی و بلاوی کردوه، ده کړی بایه خیکی میژوویی هه بیته و له زۆر بواری لیکۆلینه وه دا به کاربیریت.

که ږښمی به عس یاری به کۆدی شه رده ده کات له پیناوی دهسته مۆکردنی به رهه ناستکاراندا و له ناکامی نه و یارییه ش دنیا ییبه ، هوی نه وه یه نه و ده زانیت که سیسته می بیر کردنه وهی کۆمه لگه چۆن له ناو نه و تاقه به هایه ی کلتوری خیلدا دیل کردوه . لیره دا نه فسوسوی که وهی ئیمه نه وه شه که شۆرشگیران، رووناکبیران، سه رکرده کان و نه وانه ی که سیمبۆئی ږگار یخواری گه ل و نیشتمانیش بوون نه یانتوانیبوو له سیسته می بیر کردنه وهی خیل دره باز ببن و نۆرم و به های پینچه وانه ی نۆرم و به هاکانی خیل بو خویان دابینن و بو نه وانیش شه ره فپاریزی له ولاتپاریزی گرنکتر بوو .

هه موو نه و لیکدانه وه و شیکردنه وانه بو به لگه دارکردن و به گشتیکردنی نه و تیورییه یه که من له م لیکۆئینه وه یه دا له نه نجامی خویندنه وهی دۆخی "به لگه نامه ی فرۆشتنی کچان و ژنانی نه نفالکراو" دا پیتی گه یشتووم . ژنی کورد چونکه وه ک کۆدی شه رده مامه له ی له گه لدا کراوه ، فرۆشتن و پینشکه شکردنیشی به سه ماگه و یانه کانه کانی میسر بو شه وکاری به مه به سته نه ک هه ر بریندارکردنی هه سته کورد ، به نه که به مه به سته نه زیفکردنی ده رووونی کۆمه لگه ی کورد به گشتی و پیاوی کورد به تایبه تی نه نجام دراون .

نه نجام:

نه و به لگه نامه یه و نه و نمووانه ی له م لیکۆئینه وه یه دا هینرانه به ر تیشکی سه رنج و لیکدانه وه یه کی سۆسیۆپۆلیتیکانه ده مانگه یه نه نه نه نجامیکی ترسناک و سه یر ، که من مه ترسیی و سه یرییه کانی له چه ند خایکدا به کۆنکریتی درده بۆم:

- کۆمه لگه ی کورد کۆمه لگه یه کی نه ریتییه و ، نه و سیاسه ته شی که به عس په یره وی ده کرد له کوردستاندا نه نجامیکی وای هینا که کلتوری خیل و نۆرم و به هاکانی نه م کلتوره له کوردستاندا به هه موو مه ترسییه کانییه وه له لایه ن هه مووانه وه به رووناکبیر و شۆرشگیره کانیسه وه به چاوی نوقاوه وه په یره وی کراییت .
- ژن کۆدیک بووه بو شه رده ، ژنی کورد چه کینک بووه بو لیدانی پیاوی کورد و نه م پلانه سیاسی - کۆمه لایه تی یه ش تا راده یه کی زۆر زۆر بو به عس نه نجامی دنیا یی به ده سته وه داوه و کاریکی وای کردوه بیر و هۆشی کورد به کیلی شه رده قوفل بدری و شه ره فپاریزی پینش ولاتپاریزی بکه ویت .
- شۆرش پزگاریخواری کورد بو نه م مه به سته بیر کردنه وه یان نه بووه و له پلان و به رنامه په یره ویکراوه کانی به عس نه کۆئینه ته وه ، تا پچ به پیتی نه وه نه مانیش به رنامه بو پووچکردنه وهی پلانه کانی به عس دابینن ، به لکه ناخودناگیانه دووی نه و نۆرمانه که وتوون که به عس و خیل مرۆقه کانی نه و ده شه ره به گشتی و کوردستان به تایبه تی پچ دیل کردوه .
- به لگه ی فرۆشتنی کچانی نه نفالکراو لای مرۆی کورد ته نها له و رووه ده بیته جیی بایه خ که نه و کچانه شه رده ی کوردن و کورد شه رده ی شکینراوه ، نه ک وه ک دۆخیکی سیاسی و کیشه یه کی سیاسی مامه له ی له گه لدا بکه ن و وه ک کۆدی کۆیله بوونی گه لی کورد وه ک گه لیکێ ژێرده سترکراو ببینن .

دوا وته :

کلتوری خیل و نۆرمه کانی سیسته می باوکسالاری گه وره ترین هه ره شه ن بو سه ر ناسنامه ی مرۆف . له دۆخی کورد دا نه م خاله ده بیته گه وره ترین خه ته ره بو سه ره ر دووکیان "ناسنامه ی کورد" و "ناسنامه ی ژنی کورد" .

عه قلی خیل مرۆفی کورد پابه ندی نۆرمه کانی باوکسالاری ده کات و ، بیر و هۆشی پیاو به کۆنترۆلکردنی نۆرگانی سیکسی ژنه وه خه ریک ده کات . نه گه رچی نه م گوزاره یه ره نگه زۆرکس نازار بدات به لام راستییه که و ده بیته بگوتریته که "عه قلی خیل له سه ری خویدا نییه و له ناو ده ریپی میننه کانی بنه مانه یدایه " .

کلتوری خیل ، له پرۆسه یه کی په روه رده یی نالۆژیکیدا ژن له مرۆفیکی ناسایییه وه که پیاویسته به هه رمه ند بیت به مافه سروشتییه کانی خۆی ، ده گۆرپته به هایه کی دردۆنگ (وهمی) و ، به هۆی نه م به هایه شه وه که جه سته ی نه و کراوه به هیما ی نه گه شه سه ندنی ناسایی ده خریت و سزا ده دریت و ده شکریت به نامراژیک بو سزادانی پیاو .

بو نه وهی کۆمه لگه ی کورد نازاد بیت ، پیاویسته هه موو تیکۆشانیکی ئیمه بو نه وه بیت له کلتوری خیل جیا ببینه وه و کلتوریکی مه دهنیی له جیگه ی چیکه ین . به ها دردۆنگه کانی کلتوری خیل توور بدرین و به های مرۆفانه و نۆژیکی و مۆدیرن بکرین به نۆرم و نه و نۆرمانه ببن به سۆنگه ی شانازی و که سایه تیمان . ژن پیاویسته له ناو قه فه سی شه رده دره باز بیت و پیاو ده بیته له پاسه وانی نه و قه فه سه خۆی دره باز کات . هه تا ژن له ناو نه و قه فه سه و پیاو پاسه وانی نه و قه فه سه بیت ، رۆحی مرۆفی کورد به دیلی ده مینیتته وه و نه ته وه که ی هه ر ژێرده سته و خاکه که یشی هه ر داگیرکراو ده بیت .

2004/04/20

